

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Cu titlul de manuscris
C.Z.U.: 378 (043.2)

CHIRIAC ARGENTINA

**CONCEPTUALIZAREA EDUCAȚIEI INTERCULTURALE ÎN
CONTEXTUL ÎNVĂȚĂMÎNTULUI SUPERIOR**

Specialitatea: 13.00.01 – PEDAGOGIE GENERALĂ

**Autoreferat
al tezei de doctor în pedagogie**

CHIȘINĂU, 2012

**Teza a fost elaborată în cadrul Catedrei Științe ale Educației,
Universitatea de Stat din Moldova**

Conducător științific:

GUȚU Vladimir, dr. hab., prof. univ.

Referenții oficiali:

1. SILISTRARU Nicolae, dr. hab., prof. univ., Universitatea de Stat din Tiraspol
2. HADÎRCĂ Maria, dr. ped., conf. univ., Institutul de Științe ale Educației

Componenta Consiliului Științific Specializat DH 30.13.00.01

1. BODRUG-LUNGU Valentina, **președinte**, dr. hab., conf. univ., USM
2. GORAȘ-POSTICĂ Viorica, **secretar științific**, dr. ped., conf. univ., USM
3. COJOCARU-BOROZAN Maia, dr. hab., conf. univ., U.P.S. „Ion Creangă”
4. DANDARA Otilia, dr. ped., conf. univ., USM
5. BUDNIC Ana, dr. ped., conf. univ., U.P.S. „Ion Creangă”

Susținerea va avea loc la **3 iulie 2012**, ora **14⁰⁰**, în ședința Consiliului Științific Specializat DH 30.13.00.01 din cadrul Universității de Stat din Moldova, str. Mateevici, 60, or. Chișinău, MD 2009.

Teza de doctor și autoreferatul pot fi consultate la Biblioteca Universității de Stat din Moldova și pe pagina web a CNAA (www.cnaa.md)

Autoreferatul a fost expediat la 31 mai 2012.

Secretar științific al Consiliului Științific Specializat

Goraș-Postică Viorica, dr. ped., conf. univ.

Conducător științific,

Guțu Vladimir, dr. hab., prof. univ.

Autor,

Chiriac Argentina

© Chiriac Argentina, 2012

INTRODUCERE

Actualitatea temei. Drepturile culturale sunt parte integrantă a drepturilor omului – acestea sunt universale, indivizibile și interdependente. Extinderea diversității creatoare presupune implementarea totală a drepturilor culturale, în modul în care sunt definite în *Articolul 27 al Declarației Universale a Drepturilor Omului* și în *Articolele 13 și 15 ale Convenției cu privire la Drepturile culturale, sociale și economice*. Tuturor persoanelor le este asigurat dreptul de a se exprima, de a crea și de a disemina rezultatul muncii lor în limba în care doresc și, în special, în limba maternă; tuturor persoanelor le este asigurat dreptul la o educație și la o instruire de calitate, cu respectarea totală a identității lor culturale; tuturor persoanelor le este asigurat dreptul de a participa la viața culturală după cum doresc și sunt libere să-și manifeste propriile practici culturale, în limitele respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Este, așadar, necesar să se promoveze prin educație, „conștientizarea valorilor pozitive date de diversitatea culturală”. [18, p. 12]

Procesul de trecere de la dimensiunile *mono-* la cele *inter-* reprezintă nu numai o necesitate, dar și o condiție indispensabilă unei dezvoltări sociale și individuale echitabile și durabile. Și aceasta dat fiind faptul că interculturalismul este semnul respectului în ceea ce vizează dreptul la diferență și la egalitate, semnul dialogului și al echilibrului.

Interculturalismul tinde să propună o realitate înnoită a propriei persoane cu ceilalți, apropiați sau depărtați nouă, cunoscuți sau străini – o atitudine de maturitate culturală și de înțelegere firească. Realizarea unor astfel de deziderate de respectare și de prețuire a celor din jurul nostru vizează, cel puțin, două dimensiuni fundamentale de construire a interculturalismului:

- Conlucrarea la nivel internațional a diferitelor culturi, pentru o dezvoltare în sisteme comunicante; deschise; se urmărește formarea unor cetățeni care să acopere exigențele noilor entități multinaționale preconizate, prin transcenderea frontierelor propriei culturi, percepută ca limitativă.
- Colaborarea între diferite segmente culturale și etnice ale unor comunități.

Indiferent de dimensiunile la care se raportează, *interculturalismul* intenționează să dezvolte atitudini adecvate și echilibrate privind diversitatea, să ne sporească încrederea în fondul cultural și în deschiderea către ceilalți.

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemei. Problema educației interculturale a fost cercetată din mai multe perspective:

- Aspectul conceptual a fost studiat de către Nieto S., Fennes H., Banks S., Cucuș C., Bârlogeanu L., Crișan A. ș.a.
- Aspectul metodologic a fost cercetat de către Ciolan L., Nedelcu A., Siung R. ș.a.

În Republica Moldova, problema *educației interculturale* a fost cercetată în funcție de anumite segmente: Șalaru G. a studiat perspectivele interculturale ale educației; Sclifos L. a studiat stereotipurile culturale ca temei al abordării educației interculturale; Pâslaru Vl. a abordat problema interculturalității în cadrul educației literar-lingvistice; Hadîrcă M. a abordat problema definirii noțiunii de „competență interculturală”; Stamatina O. și Mândăcanu V. aduc unele sugestii cu privire la sporirea eficienței educației interculturale prin dezvoltarea spiritualității; Budnic A. și Duhlicheru O. au cercetat problema educației interculturale în cadrul predării-învățării limbilor străine. Goraș-Postică V. a realizat câteva studii privind educația interculturală, în cadrul Centrului Educațional *Pro Didactica*, dar și în cadrul USM, ca rezultat al cursului de Educație interculturală și Management intercultural.

Educația interculturală face parte din concepția *Educație pentru toți*, promovată de către UNESCO și în *Declarațiile Forumului Internațional de Educație de la Jomtien și Dakar*. Filosofia acestei concepții constituie un punct cert de intersectare cu ideile interculturalismului.

În contextul cercetărilor actuale și ale practicilor de educație interculturală, identificăm următoarele dimensiuni:

- educația interculturală deocamdată nu este conștientizată ca factor esențial în asigurarea echilibrului social și național;
- curriculumul național, inclusiv cel universitar, în mare măsură, are un caracter monocultural;
- educația interculturală nu a devenit obiectul unor cercetări sistematice care, la rândul său, determină **problema generală a cercetării**: Care sunt fundamentele teoretice și metodologice ale educației interculturale a studenților în cadrul învățământului universitar?

Situația expusă generează **direcțiile de soluționare a problemei** vizate: conceptualizarea educației interculturale a studenților prin abordări: culturologică, psihologică, sociologică și pedagogică ale acestui proces din perspectivă: contextuală, curriculară și proiectivă.

Scopul cercetării: Stabilirea bazelor conceptuale și metodologice ale educației interculturale a studenților.

Obiectivele cercetării:

- Analiza problemei interculturalității și a educației interculturale în literatura de specialitate;
- Analiza politicilor interculturale în educație, niveluri național și internațional;
- Fundamentarea reperelor conceptuale ale educației interculturale în cadrul universitar;
- Proiectarea *cross-curriculumului* de educație interculturală în cadrul universitar;
- Elaborarea *Proiectului instituțional de educație interculturală*;
- Validarea experimentală a *Proiectului instituțional de educație interculturală*.

Metodologia cercetării include metodele: analiza teoretică a surselor bibliografice și de politici educaționale; sinteza teoretică; modelizarea teoretică; observarea; chestionarea; experimentul pedagogic; metode statistice-matematice.

Noutatea și originalitatea științifică a rezultatelor obținute este obiectivată de:

- Fundamentarea reperelor culturologice ale educației interculturale: cultura ca un ansamblu de valori, tradiții, credințe; raportul dintre cultură și educație în plan static (cultura ca mijloc de perfecționare/desăvârșire a omului); în plan teleologic (cultura ca stare de spirit, ca putere și capacitate de trăire a valorilor);
- Fundamentarea reperelor psihologice ale educației interculturale: conceptul de personalitate ca o „construcție” socioculturală; interacțiunea și contextele interculturale favorizează și generează procese cognitive și afective performante, care determină comportamentul intercultural al personalității;
- Fundamentarea reperelor sociale ale educației interculturale: socializarea ca proces de învățare prin interacțiune cu alții și ca model de conduită socioculturală; reprezentările sociale ca un sistem de valori și o formă de gândire socială, ca mod de comunicare cu alții;
- Fundamentarea reperelor pedagogice ale educației interculturale: definiția educației interculturale ca o educație a relațiilor interpersonale implică culturi diferite: sistemul de competențe interculturale care includ următoarele componente: motivație, cunoștințe, capacități, atitudini (competențe); sistemul didactic de formare a competențelor interculturale la studenți;
- Determinarea factorilor și a condițiilor sociopedagogice de educație interculturală a studenților: situația interculturală, mediul sociolingvistic, cadrul legislativ și normativ;
- Elaborarea concepției educației interculturale, axată pe o abordare a interculturalității care implică deschiderea spre alte culturi, acceptarea diversității culturale, depășirea stereotipurilor culturale centrate pe următoarele aspecte praxiologice: mișcarea interculturală, curriculumul intercultural, procesul de educație interculturală și angajamentul intercultural;

- Proiectarea *cross-curriculumului* educației interculturale structurat pe tematica transversală: pretext, suport și context;
- Elaborarea *Proiectului instituțional de educație interculturală* ca un ansamblu de activități manageriale, curriculare și extracurriculare.

Fundamentarea conceptuală și praxiologică a educației interculturale în cadrul învățământului superior din perspectiva contextuală, culturală și proiectivă prin abordările culturologică, psihologică, sociologică și pedagogică – constituie **problema științifică soluționată în cercetare.**

Semnificația teoretică constă în dezvoltarea pedagogiei interculturale prin: definirea noțiunii de *educație interculturală* din perspectivele culturologică, psihologică, socială și pedagogică; dezvoltarea sistemului de principii educaționale prin fundamentarea prevederilor teoretice cu referire la caracterul comprehensiv-integrator, abordarea multisectorială a interculturalității, asumare de responsabilități și de valori fundamentale; dezvoltarea teoriei curriculare cu referire la conceptul de *cross-curriculum* al educației interculturale; modelarea teoretică a *Proiectului instituțional de educație interculturală* în cadrul învățământului superior ca reflexie a concepției *educației interculturale*.

Valoarea aplicativă a cercetării rezidă în:

- proiectarea și implementarea *cross-curriculumului* de educație interculturală în cadrul învățământului superior (USMF „Nicolae Testemițanu”);
- elaborarea și valorificarea practică a strategiilor de educație interculturală în cadrul învățământului superior;
- aplicarea *Proiectului instituțional de educație interculturală* în alte instituții de învățământ superior;
- elaborarea de sugestii pentru concepții de curriculum universitar în ceea ce se referă la teleologia, conținuturile și metodologia educației interculturale;
- valorificarea rezultatelor investigaționale în formarea continuă a cadrelor didactice din învățământul superior.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere:

- 1) Fundamentele teoretice ale educației se axează pe:
 - înțelegerea culturii ca un ansamblu de valori, tradiții, credințe în interacțiunea sa cu alte culturi – constituie conținutul de bază al educației interculturale;
 - definirea personalității ca o construcție socioculturală care permite indivizilor să stabilească raporturi, interacțiuni într-un anumit context intercultural;
 - definirea educației interculturale ca o educație a relațiilor interpersonale, ce implică interferența diferitelor culturi.
- 2) Conceptualizarea educației interculturale în mediul universitar este determinată de abordarea care implică dezvoltarea unei ample deschideri față de alte culturi, aprecierea și acceptarea diversității culturale, depășirea stereotipurilor culturale și a etnocentrismului, precum și restructurări legislative, restructurări curriculare de anvergură, crearea de condiții și identificarea criteriilor de succes: echilibru între finalitățile educaționale, oportunități pentru comunicare și cooperare, asigurare de șanse egale, stimularea diversității.
- 3) Elaborarea *Proiectului instituțional de educație interculturală* se axează pe un set de valori comune pentru toți actorii mediului universitar și pe un ansamblu de acțiuni și de activități curriculare și extracurriculare, proiectate și fundamentate teleologic, conținutul și procesual.

Implementarea rezultatelor cercetării s-a realizat prin – publicații de autor, comunicări la seminare și conferințe științifice (Chișinău, 2005), conferințe științifice în cadrul Universității de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu” (anii 2007-2010), la Catedra de Științe ale Educației din cadrul Universității de Stat din Moldova (*Creșterea impactului cercetării și a dezvoltării capacității de inovare*, dedicată aniversării a 65 de ani de la fondarea USM, 21-22 septembrie 2011), Conferință Științifică în cadrul Institutului de Științe ale Educației (*Pledoarie*

pentru educație – *cheia creativității și inovării*, dedicată aniversării a 70-a de la fondarea IȘE, 1-2 noiembrie, 2011) precum și prin cursul universitar *Limba română și terminologie medicală*.

Publicații la tema tezei: Rezultatele cercetării au fost publicate în 10 lucrări.

Volumul și structura tezei: teza constă din introducere, trei capitole, concluzii, recomandări, bibliografie 201 surse, 147 pagini, 5 anexe, 22 figuri, 23 tabele.

Cuvinte-cheie: cultură, educație interculturală, interculturalitate, multiculturalitate, interculturalism, competențe interculturale, dialog intercultural, strategii de educație interculturală, *cross-curriculum*, curriculum intercultural, curriculum monocultural, toleranță, context intercultural, axiologie, strategii didactice, socializare, proiect instituțional etc.

CONȚINUTUL TEZEI

În **Introducere** se argumentează actualitatea și importanța temei de cercetare, se formulează problema generală și direcțiile de soluționare, se formulează obiectul, scopul, ipoteza și obiectivele cercetării, se identifică metodologia cercetării, se arată noutatea științifică și valoarea teoretică, originalitatea și valoarea practică a cercetării; de asemenea, este expus unde au fost aprobate și implementate rezultatele cercetării.

În **Capitolul I Interculturalismul în educație: tendințe actuale, niveluri internațional și național** – se analizează politicile educației interculturale pe plan internațional și cel național.

Analiza politicilor care vizează educația interculturală poate fi realizată în cadrul:

1) A două niveluri:

- primul nivel, macro-, presupune conlucrarea în context internațional a diferitelor culturi, țări, pentru o dezvoltare continuă în sisteme comunicante, deschise; se vizează formarea personalității unor cetățeni care să includă exigențele noilor entități multinaționale preconizate, prin transcenderea frontierelor proprii culturi, percepută ca limitativă, și crearea unei conștiințe europene, chiar planetare;
- al doilea nivel presupune elaborarea unor comunități între diferite segmente culturale și etnice în vederea formării tuturor membrilor, indiferent de etnie. [9, p. 55]

2) A două planuri:

- pe plan sincron, pentru o înțelegere profundă și adecvată a indivizilor, apartenenței unor culturi diferite, care trăiesc în același prezent istoric;
- pe plan diacronic, ca pîrghie reglatoare sau catalizator al întâlnirii unor culturi ce aparțin unor perioade diferite de timp.

Relevăm, în acest context, câteva tendințe majore, decisive în promovarea politicilor de educație interculturală.

1. *Politicile culturale sunt promovate prin acte legislative și prin documente reglatoare.*

2. *Politicile interculturale sunt promovate de structuri organizaționale speciale.*

3. *Politicile interculturale sunt promovate prin curriculum școlar/universitar.*

Drept componentă forte a educației, conceptualizarea interculturalității are implicații curriculare importante. *De facto*, în toate țările care au promovat și promovează interculturalitatea, se pune în valoare reconsiderarea curriculumului educațional.

La nivel internațional, în mare parte, abordările pozitive, cu referire la educația interculturală, precum și cele critice, sunt caracteristice și învățământului superior.

Particularitățile educației interculturale la nivel universitar au drept reper, următoarele referințe:

- Studenții dețin deja unele competențe interculturale, precum și stereotipurile respective.
- Necesitatea de a se integra socioprofesional în comunități multiculturale creează premise benefice promovării educației interculturale universitare.
- Spre deosebire de curriculumul preuniversitar, cel universitar are mai puțin în vizor formarea competențelor interculturale la viitorii specialiști.

Republica Moldova este un spațiu care se pretează la tendințele actuale de accentuare a diversității sociale, dat fiind contextele geografic, istoric, cultural complex și dinamic.

Deși, după proclamarea independenței Republicii Moldova, sistemul de învățământ și-a redimensionat fundamental valorile, majoritatea problemelor sus-numite rămân actuale și astăzi. În pofida modificărilor politice, termenul *educație interculturală* nu este consolidat. Există o carență în abordarea acestuia atât în aspect teoretic, cât și în cel pragmatic. Această situație este elucidată și în analiza răspunsurilor oferite de cadrele didactice la întrebările care vizează educația interculturală. Majoritatea dintre acestea (85%), intervievate versus semnificația acestei realități educative, oferă răspunsuri ezitante; fac efort să-și elucideze termenul empiric, prin analiza câmpurilor semantice ale elementelor componente (multi-/inter- și cultural), nerealizând nicio legătură între noțiunea respectivă și activitățile care deja au loc în școală/universitate. Cadrele didactice consideră că educația interculturală se limitează, deseori, la studierea limbii și a literaturii române de către minorități.

Dreptul minorităților de a-și face studiile în limba maternă și de a învăța limba de stat este asigurat și promovat explicit de *Legea învățământului* și de alte acte normative.

Luând în considerație că Republica Moldova este un stat multicultural, prezentat de minorități tradiționale, care locuiesc compact (găgăuzi, bulgari) și minorități care locuiesc pe întreg teritoriul țării (ruși, ucraineni etc.), problema interculturalității și a educației interculturale este una prioritară în cadrul politicilor sociale.

Segregarea educației elevilor/studentilor pe principiile etnice, culturale creează situații nefavorabile de realizare a educației și a comunicării interculturale. [3]

În Capitolul II **Bazele teoretice ale educației interculturale în cadrul învățământului superior** – se fundamentează educația interculturală din perspectiva culturologică, psihologică, sociologică și pedagogică.

Integrarea abordărilor culturale/interculturale în strategiile de dezvoltare a societăților constituie o premisă a eficienței acestor strategii; cultura a reprezentat, în toate societățile, o *variabilă centrală* în construirea și în implementarea macromodelor schimbării, indicatorul eficienței lor și, practic, esența dezvoltării generale. [1]

Cultura a deținut întotdeauna un statut dual: de *resursă* – pentru transmiterea de moduri de gândire, comportamente, atitudini etc. și de *sursă* – pentru schimbare, creativitate, autonomie, libertate. Pentru societatea cu care este corelată și pentru membrii acesteia, cultura și recunoașterea diversității culturale semnifică încredere în propriul potențial, forță, energie, dinamism, putere de acțiune, identitate individuală și de grup, existența unui limbaj comun, care face posibilă și reală comunicarea cu ceilalți membri ai societății. [5, p. 115]

Interrelația educație și cultură poate fi evidențiată atât din perspectivă teoretico-conceptuală, cât și din perspectivă pragmatică, întrucât activitățile educaționale își propun ca, raportându-se la finalități bine delimitate, să dezvolte mecanisme de influențare pozitivă a omului, care valorizează dimensiunile și semnificațiile mediilor cultural-educative. Strategiile educaționale se bazează pe procese interactive, marcate social de indicatori, cum ar fi: ideologia de referință, sistemele de valori promovate, finalitățile educaționale propuse, normele pedagogice generale, managementul instituțional, modelul de personalitate dezirabil ș.a. În contact cu aceste realități culturale și sociale, cei care se educă își formează reprezentări despre mediul lor, învață roluri, își însușesc strategii de acțiune și de gândire etc. Așadar, configurația influențelor formative și informative depinde decisiv de caracteristicile contextului cultural, de cel social și de cel psihologic. [1]

Perspectiva psihologică a interculturalității este legată de noțiunea de personalitate, rezultat al relațiilor interpersonale în care individul este plasat, rezultat al mediului social și celui cultural și al activităților în care este implicat, de aceea conceptul de *personalitate* reprezintă un demers în înțelegerea mai profundă a fenomenului de interculturalitate.

Socializarea este procesul de achiziționare și de adaptare continuă, de integrare permanentă și de interiorizare a normelor și a valorilor morale, culturale și interculturale.

În primul rând, învățarea, prin interacțiune cu alții, a unor modele de conduită socioculturală, a unor cunoștințe comune sau a unor norme, reguli, consuetudini, puse în circulație într-o societate – aceasta presupune socializarea.

Socializarea este un mod de existență umană și se exprimă prin trei nevoi fundamentale:

- nevoia de includere (comunicare, contact);
- nevoia de control, care dă individului siguranța de a interioriza normele sociale/culturale dezirabile care îi vor permite să ajungă la autonomie;
- nevoia de afecțiune, de atașament. [15]

Așadar, nevoia implică reciprocitate, contract, inserare într-un grup. Individul nu doar suportă, ci și este responsabil, exploatează, își determină propria sa conduită, în mare parte influențată de reprezentările sociale proprii.

Reprezentările sociale sînt sisteme de valori și de noțiuni, o formă de gândire socială, o elaborare perceptivă și mintală, o modalitate practică de a cunoaște lumea. Așadar, acestea conțin o componentă cognitivă. Dar încorporează și o componentă socială, pentru că sînt determinate de mediile social, cultural și ideologic, pentru că sînt o formă de raportare la lume, modalități de inserție socioculturală.

Orice tip de reprezentare se axează pe două dimensiuni: cea individuală (inteligentă, afectivitate, motivație, competiție) și cea socială (contexte social, cultural, intercultural etc.).

Reprezentările sociale sunt definite ca „instrument de organizare a percepțiilor și de interpretare, ca aparat evaluator, ca mod de comunicare cu alții”. [12, p. 130] Se prezintă ca idee, concepție, schemă mintală, dar și ca ghid de acțiune (schimb de conduită). Ele sînt, în același timp, prin prelucrări mentale, elaborări cognitive și afective, dar și opinii, idei produse de context (în cazul dat elaborări ale mediului intercultural), „produse socioculturale”. Reprezentările, la rîndul lor, participă la constituirea socioculturală a contextului.

Interacționînd cu contextul, realizînd diferite „produse”, dezvoltîndu-și competențele, individul schimbă, transformă, transferă, el ia decizii și poziții, stabilește relații, atașează acțiunii sale o semnificație cognitivă ce poate avea rol diferențiator în construirea reprezentărilor. Procesul reprezentational nu poate fi detașat de activitatea în care individul este angajat. Reprezentările înglobează și structurează elementele cognitive ce rezultă din relațiile concrete cu contextul social. În acest context, reprezentările interculturale se raportează la relațiile concrete cu contextul intercultural. Reprezentările interculturale nu sunt simple „reflecții” ale realității interculturale, ci interacțiuni interculturale, care duc la formarea unui sistem de valori, comportamente. Reprezentările interculturale, fiind „o formă de gândire” și „un instrument de orientare a percepției contextului intercultural”, realizează două funcții de bază:

- convenționalizează obiectele, fenomenele interculturale, persoanele și evenimentele cu care individul se află în context;
- sînt „prescriptive” și apar ca produse ale unor elaborări, prelucrări, schimbări, interacțiuni cu mediul intercultural, în cadrul căruia grupurile sociale sunt dinamice, interacționează activ. Pe baza acestor interacțiuni, se pot manifesta fenomene de achiziționare a unor modele de conduită. În acest sens, educația interculturală este cel mai eficient mijloc de formare a unui comportament intercultural adecvat.

Educația interculturală este „un demers de predare-învățare, bazat pe principii și pe valori democratice care afirmă pluralismul cultural în cadrul unor societăți diverse și al unei lumi cu un caracter puternic independent” [10, p. 24] sau, așa cum afirmă Tiedt, „reprezintă un proces de predare-învățare incluziv, care implică toți elevii în procesul de consolidare a unui puternic sentiment de încredere în sine, întărirea percepțiilor empatice față de persoanele aparținînd diferitelor fonduri culturale și promovarea de oportunități egale pentru a-și atinge potențialul maxim”. [16, p. 18]

Abordarea interculturală în educație nu este o simplă pedagogie compensatoare, ci o abordare pedagogică bazată pe schimbarea reprezentărilor și a raporturilor, nu numai în mod ideal, între culturi, ci și între persoane purtătoare de culturi, recunoscând fiecareia legitimitatea unui loc echivalent în instituția de învățământ.

Interculturalitatea presupune existența a, cel puțin, două dimensiuni: o dimensiune a „cunoștințelor” și o dimensiune a „experiențelor”. Obiectivul primei dimensiuni este acela de a oferi tinerilor/studentilor, după capacitatea lor de înțelegere, conceptele pentru a fi apti de a percepe realitatea și de a interpreta informațiile pe care le recepționează, de a le asigura o informare vastă și obiectivă, pe cât posibil, care să-i ajute în constituirea unor atitudini; să devanseze stereotipurile și prejudecățile, să se situeze și să comunice într-o lume diversă. Dimensiunea „experiențe” abordează dezvoltarea și cultivarea echilibrată a educabilului care să le asigure deschiderea spre alte culturi și colaborarea cu semenii săi.

Educația interculturală „vizează ca educația să formeze persoane capabile să aprecieze diversele culturi, care se stabilesc într-o societate tradițională și deci să accepte să evolueze în contact cu aceste culturi, pentru ca această diversitate să devină un element pozitiv, care să îmbogățească viața culturală, socială și economică a mediului”. [10, p. 27]

Educația interculturală „desemnează orice efort sistematic de dezvoltare la membrii grupurilor majoritare ca și la cei ai celor minoritare:

- o mai bună cunoaștere a situației culturii în societățile moderne;
- o mai mare capacitate de a comunica între persoane de diferite culturi;
- atitudini mai bine adaptate contextului diverselor culturi și grupurilor dintr-o societate dată, grație, în special, unei mai bune înțelegeri a mecanismelor psihosociale și a factorilor sociopolitici, susceptibili a stăpîni xenofobia și rasismul;
- o mai bună capacitate de a participa la interacțiunea socială, creatoare a identităților și a umanității comune”. [11, p. 18]

Educația interculturală propune o abordare pedagogică a diferențelor culturale, strategie prin care se iau în considerație specificitățile spirituale sau de alt gen (diferența de sex, diferența socială sau cea economică etc.), evitîndu-se, pe cât e posibil, riscurile ce decurg din schimburile inegale dintre culturi sau, și mai grav, tendințele de atomizare a culturilor. Abordarea interculturală nu este o nouă știință, nici o nouă disciplină, ci o nouă metodologie ce caută să integreze, în interogația asupra spațiului educațional, datele psihologiei, antropologiei, științelor socialului, politicii, culturii, istoriei”. [10, p. 29]

Sintetizînd cele expuse anterior și în tentația de a face o definiție personală, putem menționa că „*educația interculturală reprezintă un complex de principii și de practici care înglobează întregul mediu educațional în totalitatea componentelor sale, orientat spre formarea prin și pentru diversitate culturală, cu efect direct în cunoașterea și în valorizarea pozitivă a diferențelor culturale, promovarea echității în educație și în egalizarea șanselor*”. [6]

Interculturalismul și educația interculturală nu pot fi interpretate în sistem, fără a defini noțiunea de *competențe interculturale*.

Competențele interculturale pot fi identificate și definite din perspectiva funcțiilor pe care le acoperă. Acestea pot fi definite drept „capacitatea de a negocia semnificațiile culturale și de a săvîrși în mod adecvat comportamente de comunicare eficientă, care recunosc diferite identități ale interacțiunilor într-un mediu specific”. [15, p. 129]

În design-ul său actual, *capacitatea pentru interculturalitate* oferă o accepție mai largă, în comparație cu precedenta delimitare de către lingviști la *competențe interculturale comunicative*. Aceasta reprezintă un ansamblu de credințe și de conduite interculturale specifice, care pledează pentru deschidere, empatie și comunicare, pentru înțelegerea și pentru valorizarea logicii fiecărei culturi, apropiate sau depărtate, pentru perceperea și respectarea alterității în toate elementele sale diferențiatore.

Dacă interculturalitatea, conform *Dicționarului Enciclopedic al Educației* (ediție franceză) [19], se poate defini ca un mod de apropiere a altei culturi și de interpretare a problemelor și a situațiilor prin contractul grupelor sau al indivizilor aparținând la culturi diferite, atunci competența interculturală, conform teoriei competențelor, nu reprezintă altceva decât integrarea tuturor cunoștințelor, aptitudinilor, priceperilor și atitudinilor vizavi de cultura celuilalt care să se regăsească într-un comportament intelectual, capabil să rezolve diversele situații de natură socială interetnică.

În Capitolul III **Poziționări conceptuale și metodologice ale educației interculturale în învățământul superior** – se fundamentează *Concepția educației interculturale, Proiectul instituțional de educație interculturală*, se analizează validarea experimentală a *Proiectului instituțional de educație interculturală* în cadrul universitar.

Analiza tendințelor educației interculturale, nivelurilor național și internațional, abordările culturologică, psihologică, sociologică și pedagogică ale acestei laturi a educației constituie sistemul de repere în fundamentarea concepției educației interculturale în învățământul superior. Orice concepție se axează pe un ansamblu de noțiuni, idei, concepte, principii. Putem identifica o logică în stabilirea și definirea potențialului conceptual al educației interculturale. Sintetizând diferite puncte de vedere, putem afirma că conceptul-cheie al paradigmei concepute îl constituie înseși noțiunile de *interculturalitate, educație interculturală, învățare interculturală*.

În viziunea noastră, *educația interculturală* reprezintă un sistem de principii și de experiențe educaționale, orientate spre formarea prin și pentru diversitate culturală, fiind un garant în promovarea valorilor interculturale.

Conceptualizarea educației interculturale prevede patru dimensiuni praxiologice: mișcarea interculturală, curriculumul intercultural, procesul de educație interculturală și angajamentul intercultural.

Mișcarea interculturală se centrează pe asigurarea egalității șanselor educaționale, pe realizarea echității între diversele grupuri socioculturale. Concret, se are în vedere transformarea climatului universitar prin redimensionarea curriculumului ascuns (etichete folosite pentru studenți, asigurarea disciplinei în mod discriminatoriu, gruparea studenților la diverse activități etc.)

Abordarea interculturală a curriculumului se referă la cunoașterea, la înțelegerea diferențelor culturale și la utilizarea elementelor de civilizație ale fiecărui grup sociocultural. Aceasta este perspectiva, care integrează dimensiunile multietnice și globale între caracteristicile definiției ale curriculumului tradițional, în structurarea actuală, deși curriculumul-nucleu nu oferă elemente suficiente de interculturalitate, există oportunități pentru conturarea unor experiențe de învățare multiculturală.

Procesul de educație interculturală se concentrează pe competența de a înțelege să negociezi diversitatea culturală specifică diferitelor naționalități sau grupuri etnice. Indivizii nu trebuie să-și renege sau să-și respingă propria identitate culturală doar pentru a fi acceptați într-un mediu cultural diferit – dimpotrivă, ei pot fi factori viabili de negociere interculturală, de valorificare a diversității, de acceptare și de utilizare pozitivă a diferențelor.

Angajamentul cultural este îndreptat definitiv spre combaterea unor extremismisme – prin formarea unor valori și atitudini adecvate. Este o „alfabetizare etnică” sau, mai complet, o alfabetizare culturală ce presupune aderarea individului la acest mod de viață socială; o poziție relevantă pentru această direcție de realizare a interculturalității este cea exprimată de North D.– „instituțiile sunt importante, dar atitudinile sunt și mai importante”. [4, p. 107]

Toate aceste dimensiuni stau sub semnul unor principii generale, printre care, menționăm trei, considerate fundamentale pentru asigurarea eficienței educației interculturale:

- *Principiul caracterului comprehensiv-integrator al schimbărilor;*
- *Principiul abordării multiaspectuale de promovare a interculturalității;*
- *Principiul asumării responsabile a schimbărilor propuse.*

Pentru ca abordarea educațională să aibă o bază conceptuală, **problema drepturilor și a obligațiilor culturale** trebuie explorată mai intens, în sensul că fiecare dintre **comunitățile culturale în contact** trebuie să organizeze formal spațiul său public încât să **facă proba structurii sale democratice**, în sensul de *a da seamă pentru acțiunile întreprinse și pentru discursurile produse, atât în fața propriilor membri, cât și în fața membrilor celeilalte comunități și în sensul că propriul său capital cultural, care se dorește salvat și perpetuat, nu este privat și destinat numai propriilor actori sau unui grup privilegiat al acestora, ci reprezintă o bogăție destinată să fie împărtășită cu alter.* [14]

Considerăm că există trei **condiții** extrem de importante, privind conceptualizarea interculturalității:

1. Declararea, de către fiecare comunitate, a capitalului cultural obiectiv considerat sursă a identificării și care trebuie preservat, dezvoltat și utilizat;
2. Respectarea drepturilor și a libertăților membrilor săi și recunoașterea acelorași drepturi și obligații pentru celelalte comunități și membrii acestora;
3. Acceptarea evaluării externe necesare garantării drepturilor și obligațiilor asumate.

Aceste condiții instituie de fapt ceea ce *UNESCO* numește o „cultură a păcii”, absolut necesară în situația obiectivă a coabitării mai multor comunități, singura care poate însemna depășirea raportării reciproce continue și tendința afirmării în dauna celuilalt.

Criteriile de succes în realizarea educației interculturale fac parte din contextul concepției:

1. asigurarea unei balanțe între diferitele finalități majore ale educației (scopuri culturale, profesionale de calificare, sociale, de dezvoltare personală);
2. asigurarea de oportunități pentru comunicare și cooperare, chiar între grupuri diferențiate;
3. asigurarea de șanse egale de educație (participarea la interacțiunile comune, abordarea procesului formal de educație pe fundamentele inteligențelor multiple etc.);
4. reflectarea diverselor realități specifice societăților multiculturale prin toate tipurile de curriculum;
5. prezentarea informațiilor din cât mai multe perspective, pentru a stimula conștiința diversității și a unității prin diversitate.

Proiectul instituțional de educație interculturală, în acest context, reprezintă o strategie și un ansamblu de activități și acțiuni cu referire la redimensionarea curriculumului universitar prin: inserție, corelare și fuzionare a tematicii *cross-curriculare*; elaborarea și aplicarea unor activități extracurriculare cu referire la educația interculturală a studenților și formarea cadrelor didactice universitare pentru promovarea interculturalității.

Structura generală a *Proiectului instituțional de educație interculturală* poate fi prezentată astfel (vezi Fig. 1).

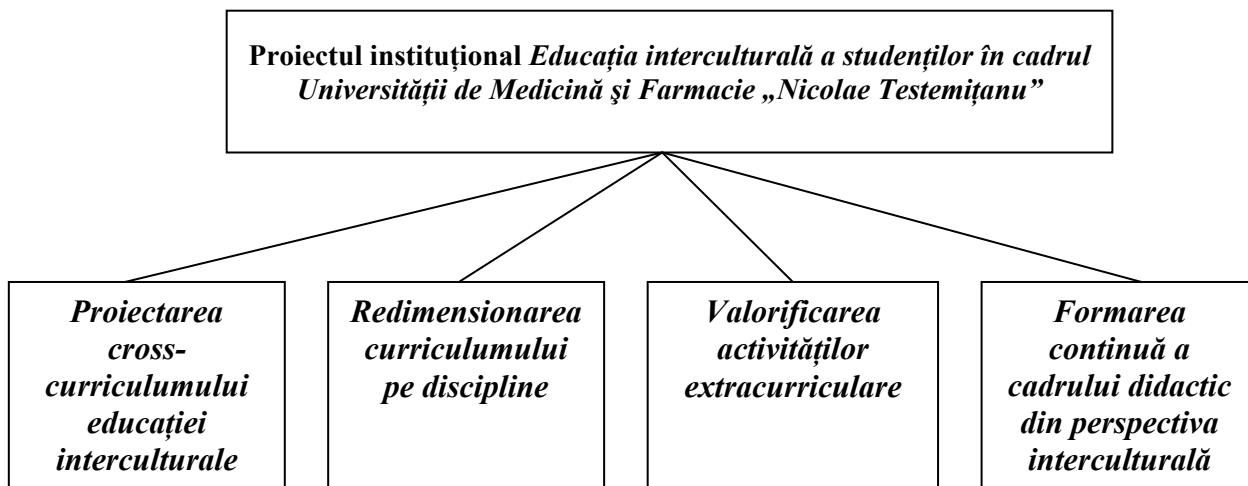

Fig. 1. Structura Proiectului instituțional de educație interculturală

Cross-curriculumul reprezintă una din cele mai frecvent utilizate modalități de instruire care trece dincolo de rigiditatea și de orientarea excesiv academică a disciplinelor/cursurilor tradiționale, explorând lumea complexă și interacțiunea în care trăim. Această abordare a curriculumului, prin introducerea/integrarea temelor *cross-curriculare* presupune:

- posibilitatea de a ieși din „cutia” disciplinară, atât pentru profesori, cât și pentru elevi/studenti;
- deschiderea către lumea reală, către viață, așa cum este ea trăită de cei ce învață;
- promovarea unei viziuni constructive asupra învățării, în care elevul/studentul deține un rol fundamental, participând activ la proiectarea și la derularea propriilor experiențe de învățare;
- valorificarea unui spectru larg de teme/probleme, de cele mai multe ori cu „ancore” evidente în viața socială, în competențe, valori de care au nevoie tinerii, pentru a funcționa cu succes în viața personală, profesională și socială. [3, p. 36]

Sintetizând ansamblul de abordări, de procese educative și a de experiențe de învățare, parcurs de elevi/studenti, curriculumul reprezintă una dintre cele mai vizate zone de dezvoltare și de redimensionare interculturală.

În formarea sa extinsă, curriculumul intercultural este interesat nu numai în tematici *cross-curriculare*, ci și de cum acestea vor fi pedate-învățate în contextul intercultural concret. ***Curriculumul trebuie să reflecte natura multiculturală a societății noastre, să conțină oportunități de învățare privind pluralitatea de culturi, să ofere posibilitatea celor diferiți de a-și putea găsi și cultiva specificul în instituția de învățământ.***

Ca parte componentă a curriculumului intercultural, este conținutul reprezentat prin tematica *cross-curriculară*. Sintetizarea tematicii *cross-curriculare* se bazează pe analiza diversității culturale și a problematicii etnoculturale caracteristice Republicii Moldova.

Tabelul 1. Tematica *cross-curriculumului* – pretext

	<i>Tematica-pretext</i>	<i>Modalitatea de transfer sau de redimensionare</i>
1.	Cultura, etnicitatea și identitatea în contextul modernității și al postmodernității	• Proiectul intercultural instituțional
2.	Obstacolele relațiilor interculturale: stereotipurile, diseminarea, heterofobia	• Proiectul intercultural instituțional
3.	Respectarea legii, dinamica excluziunii și a marginalizării; accesul la egalitate	• Proiectul intercultural instituțional
4.	Cetățenia, educația civilă, educația pentru democrație, educația pentru valori	• Proiectul intercultural instituțional
5.	Modelele de integrare a minorităților și a imigranților	• Proiectul intercultural instituțional

Tabelul 2. Tematica *cross-curriculară* – suport

	<i>Tematica-suport</i>	<i>Modalitatea de transfer sau de redimensionare</i>
1.	Dreptatea	• Inserție sau/și fuzionare în curriculumul universitar (inclusiv de limba română)
2.	Libertatea	• Inserție sau/și fuziune în curriculumul universitar
3.	Autoritarismul	• Proiectul intercultural instituțional
4.	Socializarea	• Inserție sau/și fuzionare în

5.	Toleranța	curriculumul universitar
6.	Diversitatea	• Inserție sau/și fuzionare în curriculumul universitar

Tabelul 3. Tematica *cross-curriculară* – context

	<i>Tematica-context</i>	<i>Modalități de transfer sau de redimensionare</i>
1.	Limba română în viziunea etniilor universitare din Republica Moldova	• Inserție în curriculumul de limba română
2.	Conflictul interetnic în Republica Moldova: stereotipuri și soluții	• Inserție în curriculumul universitar
3.	Cultura națiunii titulare și cultura etniilor universitare: relații și stereotipuri	• Inserție în curriculumul universitar
4.	Minoritățile naționale și cultura politică	• Inserție în curriculumul universitar
5.	7 aprilie 2009 în viziunea minorităților naționale	• Inserție în activități extracurriculare
6.	Identitatea națională/individuală, colectivă	• Inserție în curriculumul universitar
7.	Modelele de comunicare între etnii în Republica Moldova	• Proiectul intercultural instituțional

Cross-curriculumul proiectat al educației interculturale reprezintă un nucleu, un cadru de referință, privind transferul și redimensionarea curriculumului universitar pe discipline.

Dimensiunea extracurriculară a *Proiectului instituțional de educație interculturală* include un ansamblu de activități (seminare, mese rotunde, dezbateri etc.) interculturale în baza tematicii *cross-curriculare* – pretext (Tab. 1, 2, 3), cu participarea studenților moldoveni, studenților moldoveni-alolingvi, studenților străini.

Dimensiunea *Formarea continuă a cadrelor didactice* din cadrul *Proiectului instituțional de educație interculturală* angajează un ansamblu de activități de perfecționare a profesorilor pentru realizarea activităților de educație interculturală din perspective curriculară și extracurriculară.

Proiectarea și realizarea strategiilor eficiente de educație interculturală este posibilă în cazul în care cadrele didactice universitare posedă competențele respective (de interculturalitate). Printre obstacolele stabilite pe parcursul cercetării noastre, privind educația interculturală în instituțiile de învățământ superior, pe prim plan, se enumeră cele legate de atitudini și de abilități ale cadrelor didactice. Aceasta se referă la prejudecăți etnice și culturale și la utilizarea unor strategii etnocentrice. Pe de altă parte, programele de formare din universități nu i-au pregătit să predea adecvat în contexte diverse. Nu există în cadrul universitar nici cursuri obligatorii, nici opționale cu privire la educația interculturală.

Chestionarea cadrelor didactice universitare cu referire la educația interculturală a obținut următoarele rezultate, prezentate în tabelul 4 (Tab. 4).

Tabelul 4. Rezultatele chestionării cadrelor didactice

	<i>Întrebare din chestionar</i>	<i>Răspunsul în % DA</i>	<i>Răspunsul în % NU</i>
1.	Cursurile care le predați includ componenta de educație interculturală a studenților?	2%	98%
2.	Adaptați cursul predat în funcție de diversitatea etnică/culturală a grupului de studenți?	20%	80%
3.	Îi ajutați pe studenți să se înțeleagă mai bine pe sine în contextul intercultural?	15%	85%

4.	Ați discutat cu studenții de diferite etnii problemele-cheie ale interculturalității?	30%	70%
5.	Ați organizat activități extracurriculare cu studenții de diferite etnii?	5%	95%
6.	Promovați în activitatea Dvs. înțelegerea reciprocă a valorilor caracteristice etniilor conlocuitoare?	10%	90%
7.	Sînteți tolerant față de diversitatea opiniilor studenților de diferite etnii?	90%	10%

Analizînd răspunsurile oferite de cadrele didactice din învățămîntul superior, putem deduce mai multe contradicții și tendințe:

Prima contradicție: Dintr-o parte, cadrele didactice conștientizează importanța promovării interculturalității în cadrul studentesc, pe de altă parte, activitatea educației proprii este strict etnocentristă și tehnicistă.

A doua contradicție: Pe de o parte, cadrele didactice conștientizează necesitatea autoformării din perspectiva interculturalității, pe de altă parte, nu depun niciun efort privind modernizarea cursului propriu și a tehnicilor de predare/învățare în contextul diversității.

A treia contradicție este legată de tratarea interculturalismului de către cadrele didactice ca un subiect marginal, adiționat.

A patra contradicție constă în focalizarea cursurilor de formare inițială a unui „bun specialist” și mai puțin a unui specialist „competent intercultural”.

Experimentul pedagogic face parte din strategia generală a cercetării și se structurează în trei etape de bază interconexe: experimentul de constatare, experimentul de formare și experimentul de postdiagnosticare.

Experimentul pedagogic s-a realizat pe parcursul anilor 2007-2008 / 2008-2009 / 2010-2011 în condițiile reale de învățămînt prin aplicarea *Proiectului instituțional de educație interculturală* în cadrul Universității de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”.

Experimentele de constatare, de formare și cel de control au fost orientate spre diagnosticarea, evaluarea și formarea următoarelor competențe interculturale la studenții moldoveni (A), studenții molodveni alolingvi (B) și studenții străini (C):

- Înțelegerea noțiunii *interculturalitate*.
- Necesitatea cunoașterii limbii, culturii și a istoriei.
- Importanța interculturalității pentru integrarea socioprofesională.
- Importanța atitudinii pe care o au alții vizavi de valorile culturale ale etniei din care fac parte.
- Modul în care majoritatea etnică acceptă cultura minorităților etnice.
- Modul în care minoritățile etnice acceptă cultura majorității etnice.
- Manifestarea toleranței etnoculturale.

Analiza complexă a rezultatelor experimentului pedagogic se prezintă în comparație pe verticală și pe orizontală.

1) *Înțelegerea noțiunii interculturalitate.*

Evaluarea postexperimentală a nivelului de competențe interculturale ale studenților din toate cele trei grupuri ne-a permis să constatăm că definițiile și caracteristicile noțiunii *interculturalitate*, oferite de către respondenți, au fost mai ample și mai aproape de definițiile acceptate în literatura de specialitate.

Tabelul 5. Înțelegerea noțiunii interculturalitate

Indicatorul 1	A		B		C	
	adecv.	neadecv.	adecv.	neadecv.	adecv.	neadecv.
pretest	80%	20%	70%	30%	55%	45%
posttest	95%	5%	85%	15%	67%	33%
Z (t)	2,55	2,55	2,00	2,00		
p	0,05	0,05	0,05	0,05		

Analizând rezultatele obținute la modulul *Înțelegerea noțiunii interculturalitate* prezentate în tabelul 5 (Tab. 5), atestăm anumite diferențe semnificative ale frecvențelor relative (%) în grupul B. Adică studenții moldoveni alolingvi, la posttestare, au reușit semnificativ mai bine în a defini *interculturalitatea*, ei au oferit explicații mai ample și mai diversificate.

În grupul A (studenți moldoveni) răspunsurile au fost concrete și la etapa de pretestare și la etapa de posttestare. Însă răspunsurile au fost mai complete la ultima etapă. Studenții străini (grupul C) deși au răspuns, în linii mari, concret la prima întrebare și la prima etapă (55%) și la a doua (67%), răspunsurile lor nu sunt complete.

Comparând aceste rezultate, putem afirma:

1. În toate cele trei grupuri a crescut numărul de studenți, care au dat definiții adecvate noțiunii de *interculturalitate*.
2. În grupul B, a scăzut procentul studenților care n-au putut defini această noțiune: de la 30% pînă la 15%. În același timp, definițiile date de acest grup de studenți au fost mai diversificate și mai ample.
3. Deși studenții din grupul C, după experimentul formativ, au definit noțiunea *interculturalitate*, conținutul acestor definiții, în mare parte, a fost unilateral: majoritatea au definit *interculturalitatea* ca „prietenie între popoare”.

2) *Necesitatea cunoașterii limbii, culturii și a istoriei etniei majoritare și a etniilor minoritare*

Studenții moldoveni au fost chestionați privind necesitatea cunoașterii de către ei, a culturii și a istoriei etniilor conlocuitoare.

Tabelul 6. Necesitatea cunoașterii limbii, culturii și a istoriei etniei majoritare și a etniilor minoritare

Indicatorul 2	A			B			% creșterii		
	acord	parțial acord	neutru	acord	parțial acord	neutru	acord	parțial acord	neutru
pretest	63%	21%	16%	70%	22%	8%	66,5	21%	12%
posttest	78%	20%	2%	91%	9%	0%	84,5	14,5%	5,5%
Z (t)			2,78	3,01		2,28	2,34		
p			0,01	0,01		0,05	0,05		

Analiza comparativă a rezultatelor obținute permite să identificăm faptul că studenții moldoveni au conștientizat, în mare parte, necesitatea cunoașterii culturii și a istoriei etniilor conlocuitoare. Ei au remarcat că dețin prea puține informații despre cultura găgăuzilor, bulgarilor, ucrainenilor. Se cunoaște mai mult despre cultura și despre istoria rușilor. Aceasta se relevă în Tabelul 6 (Tab. 6), observăm diferențe marcante ale frecvențelor relative (%) la grupul A la varianta – neutru, de la 16%, la pretestare, și 2%, la posttestare, $Z(t)=2,78$, pentru $p=0,01$.

Și, în concluzie, au constatat că, pentru a putea constitui o societate democratică și tolerantă, trebuie să ne înțelegem unii pe alții.

Studenții alolingvi din Republica Moldova sunt, în mare parte, de acord cu necesitatea cunoașterii limbii, culturii și a istoriei poporului băștinaș (70%), însă numai 10% dintre ei au confirmat că cunosc bine limba română. La etapa postexperimentală, numărul de studenți, care au dat acord total, a crescut pînă la 91%; diferența fiind semnificativă $Z(t) = 3,01$, pentru $p=0,01$.

A dispărut grupul care avea atitudini neutre în ceea ce privește problema cunoașterii limbii, culturii și a istoriei poporului băștinaș (pretestare – 8%; posttestare – 0%), diferența fiind relevantă $Z(t) = 2,28$, pentru $p = 0,05$.

Un interes aparte prezintă și atitudinea studenților alolingvi în ceea ce privește necesitatea cunoașterii limbii, culturii și a istoriei minorităților naționale care locuiesc în Republica Moldova. Dacă pînă la experimentul formativ, numai 48% dintre studenți erau total de acord că toată populația Republicii Moldova trebuie să cunoască cultura și istoria etniilor conlocuitoare, după experimentul formativ, acest număr a crescut pînă la 80%.

Studenții străini, atît și în cadrul evaluării preexperimentale, cît și în cadrul evaluării postexperimentale, au manifestat interes față de limba și față de cultura moldovenilor. Ei au remarcat că, pe parcursul experimentului formativ, au aflat mai multe despre Republica Moldova și despre cultura poporului român.

3) *Importanța interculturalității în integrarea socioprofesională și în cea academică*

Pînă la experimentul formativ studenții moldoveni au apreciat înalt importanța interculturalității în procesul de integrare socioprofesională. Aici, de asemenea, s-a constatat o ușoară creștere de la 93% pînă la 98% ca răspuns de acord total. Însă studenții moldoveni se refereau la importanța integrării socioprofesionale a minorităților naționale, în primul caz, iar în al doilea caz – la integrarea lor în spațiul european (Tab. 7).

Tabelul 7. Importanța interculturalității în integrarea socioprofesională și în cea academică

<i>Indicatorul 3</i>	A		B		C
	<i>acord total</i>	<i>acord parțial</i>	<i>acord total</i>	<i>acord parțial</i>	
pretest	93%	7%	88%	12%	25%
posttest	98%	2%	98%	2%	57%
Z (t)					3,77
p					0,001

După experimentul formativ, numărul de studenți din grupul B, care sunt de acord că interculturalitatea are o deosebită importanță pentru integrarea lor profesională, a crescut de la 88% pînă la 98%.

Menționăm că studenții moldoveni alolingvi și pînă la experimentul formativ recunoșteau (deși mai mult teoretic) importanța cunoașterii valorilor interculturale pentru integrarea socioprofesională.

Cu referire la studenții străini, important este de menționat că problema integrării academice a rămas actuală și după experimentul de formare. Deși s-a atestat faptul că numărul de studenți străini care se simt mai bine în comunitatea academică, a crescut de la 25% pînă la 57%, diferența fiind semnificativă $Z(t) = 3,77$, pentru $p = 0,001$.

Analiza comparativă a datelor obținute în cadrul acestui indicator ne permite să concluzionăm:

1. Toate cele trei grupuri de respondenți au fost de acord în ceea ce privește necesitatea înțelegerii importanței interculturalității în integrarea lor socioprofesională sau în cea academică.
2. Implicarea studenților din toate grupurile în activitățile de formare a impulsionat comunicarea între ei, făcînd-o mai eficientă și a contribuit la creșterea înțelegerii importanței interculturalității în integrarea lor socioprofesională și în cea academică.

4) *Importanța atitudinii pe care o au alții vizavi de valorile culturii pe care le prezentați*

Convingerea studenților moldoveni că minoritățile naționale trebuie să aibă o atitudine pozitivă față de cultura și istoria lor a crescut după experimentul de formare. 92% dintre studenți

au afirmat acord total și 8% exprimînd acord parțial. Trebuie de menționat faptul că acest procent a fost înalt și pînă la experimentul formativ (83% și 17%, respectiv) (Tab. 8).

Tabelul 8. Importanța atitudinii pe care o au alții vizavi de valorile culturale ale etniei majoritare

Indicatorul 4	A		B			General	
	acord total	acord parțial	acord total	acord parțial	neutru	acord total	acord parțial
pretest	83%	17%	86%	10%	4%	84,5	13,5
posttest	92%	8%	94%	6%	-	93%	7%
Z (t)							
p							

Studentii alolingvi, atît în cadrul experimentului de constatare, cît și în cadrul postexperimentului, au indicat că este importantă pentru ei atitudinea altor etnii și, în primul rînd, a moldovenilor din Republica Moldova față de tradițiile, cultura, istoria etniei lor. Deși ei recunosc că unii dintre ei nu s-au gîndit la această problemă pînă la chestionare.

Comparînd datele obținute în cadrul preexperimentului și postexperimentului, constatăm că a crescut numărul de studenți alolingvi care exprimă acord total cu faptul că pentru ei are o importanță majoră atitudinea altor etnii față de etnia lor: de la 86% pînă la 94%.

Concomitent, a scăzut numărul de studenți, care nu sunt satisfăcuți de atitudinea moldovenilor față de etnia lor: de la 86% pînă la 53%, diferența este semnificativă $z(t) = 4,2$, pentru $p = 0,001$.

5) *Modul în care majoritatea etnică acceptă cultura minorităților etnice și cum minoritatea acceptă cultura majoritară*

Tabelul 9. Modul în care moldovenii acceptă cultura etniilor conlocuitoare

Indicatorul 5	A		B		
	acord total	acord parțial	acord total	acord parțial	neutru
pretest	95%	5%	53%	35%	12%
posttest	91%	9%	65%	38%	-
Z (t)					
p					

Grupul A (în viziunea studenților moldoveni)

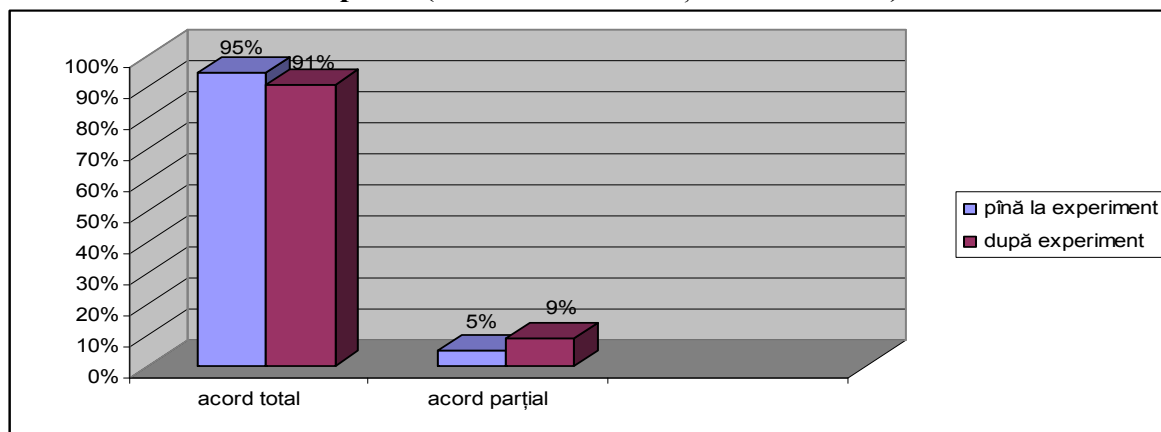

Fig.2. Modul în care moldovenii acceptă cultura etniilor conlocuitoare (Grupul A)

Grupul B (în viziunea minorităților naționale)

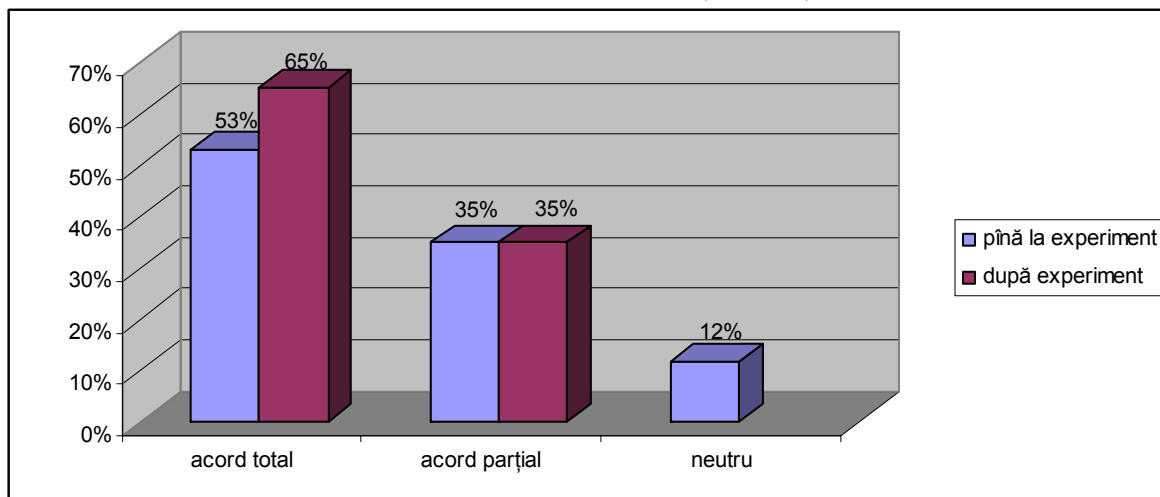

Fig. 3. Modul în care moldovenii acceptă cultura etniilor conlocuitoare (Grupul B)

Studentii moldoveni au afirmat că modul în care își exprimă atitudinea lor față de cultura minorităților naționale este unul corect (95%). Însă acest număr s-a redus după experimentul de formare pînă la 91%. Explicația a fost aceea că studenții moldoveni în cadrul experimentului formativ au aflat mai multe despre cultura minorităților naționale, au comunicat mai mult cu studenții alolingvi, au participat împreună la diferite activități. Acest lucru i-a influențat pe unii să înțeleagă că moldovenii cunosc insuficient cultura minorităților naționale (Tab. 9).

Concomitent, situația este inversă în cazul studenților moldoveni alolingvi. Dacă pînă la experimentul de formare, 53% dintre respondenți afirmau că manifestarea atitudinii de către moldoveni față de minoritățile naționale putea fi una mai bună, după experimentul de formare, deja 65% dintre studenții alolingvi afirmau că moldovenii au un mod adecvat de manifestare a atitudinii lor față de cultura minorităților naționale. Important este că a dispărut subgrupul de studenți care au manifestat o atitudine negativă sau lipsa totală a acestei atitudini (Fig. 3).

Tabelul 10. Modul în care minoritățile etnice acceptă cultura majorității etnice

Indicatorul 5	A		B	
	acord total	acord parțial	acord total	acord parțial
pretest	80%	20%	72%	28%
posttest	77%	23%	68%	32%
Z (t)				
p				

În viziunea studenților moldoveni, modul în care minoritățile naționale își manifestă atitudinea sa față de cultura etniei majoritare este unul puțin satisfăcător: 80%, pînă la experimentul de formare, și 77%, după experimentul de formare. În același timp, a crescut ușor numărul de studenți, care apreciază pozitiv modul în care minoritățile naționale își manifestă atitudinea sa față de cultura majorității naționale: de la 20% pînă la 23%. Argumentul studenților moldoveni este unul legat de cunoașterea limbii române de către minoritățile naționale.

Alte rezultate s-au identificat în cazul studenților moldoveni alolingvi. Aceștia, în mare parte, recunosc că modul în care își manifestă atitudinea față de cultura majorității naționale este unul adecvat: 72%, pînă la experimentul de formare, și 68%, după experimentul de formare; respectiv, 28% și 32% cred că această atitudine ar putea să fie mai bună. Descreșterea numărului de studenți cu o atitudine pozitivă față de modul în care minoritățile își manifestă atitudinea față de cultura majorității etnice este legată de argumentele aduse în procesul experimentului

formativ de către profesorii și de către studenții moldoveni: minoritățile fac parte din poporul Republicii Moldova; limba română este limbă de stat; promovarea valorilor democratice include acest lucru etc. (Tab. 10).

Studenții moldoveni, atât în cadrul experimentului de constatare, cât și în cadrul postexperimentului, au afirmat nesatisfacții cu privire la modul de exprimare a atitudinii de către minoritățile naționale față de cultura și față de istoria majorității etnice. Cea mai mare necesitate ține de atitudinea minorităților față de cunoașterea limbii române.

Concomitent, 76% dintre studenții moldoveni sunt convinși că în următoarea perioadă minoritățile conlocuitoare și, în primul rând, tinerii își vor schimba această atitudine față de limba română și față de cultură, în general. Un imbold puternic, în această ordine de idei, va avea integrarea europeană a Republicii Moldova și dezvoltarea ei economică.

6) *Manifestarea toleranței în viziunea studenților moldoveni și în viziunea studenților moldoveni alolingvi*

- *Manifestarea toleranței în viziunea studenților moldoveni*

În contextul acestui indicator s-au atestat unele rezultate neașteptate. Sută la sută de studenți moldoveni sunt siguri că limba română trebuie să fie limba de comunicare pe teritoriul Republicii Moldova, în același timp, 45% dintre ei atribuie acest statut și limbii ruse.

Deși după experimentul de formare acest procent s-a coborât pînă la 21%, este interesant faptul că studenții moldoveni manifestă toleranță privind atitudinea minorităților naționale față de limba română, valorile europene etc. Deși numărul de studenți, care manifestă înțelegerea atitudinii minorităților naționale față de limba română, a scăzut după experimentul de formare: de la 44% pînă la 33%, aceasta poate fi explicată prin înțelegerea mai profundă a problemelor interculturale în Republica Moldova.

- *Manifestarea toleranței în viziunea studenților alolingvi*

În cadrul experimentului formativ, un interes aparte a suscitat formarea toleranței față de diferite aspecte ale interculturalității. Concomitent, trebuie de constatat că formarea unor atitudini tolerante este dictată de mai mulți factori: educația în familie, educația în școală, spiritul etniei față de o problemă sau alta a interculturalității etc.

Așadar, atunci cînd studenții alolingvi sunt incluși în activitățile interculturale, pot fi obținute unele rezultate benefice. Dacă pînă la experimentul formativ, numai 18% dintre respondenți au manifestat toleranță față de denumirea limbii române, atunci după experimentul formativ, numărul acestora a crescut pînă la 50%. Studenții alolingvi au menționat faptul că ține de competența moldovenilor soluționarea problemei cum trebuie denumită limba în care aceștia vorbesc.

7) *Gradul de dezvoltare a interculturalității*

Gradul de dezvoltare a interculturalității la studenți a fost evaluat în raport cu următorii indicatori:

- a) a comunica cu reprezentanții altor etnii;
- b) a studia mai multă literatură despre cultura altor etnii;
- c) a se include în manifestările și în activitățile interculturale;
- d) a manifesta respect față de valorile culturale ale etniilor autohtone;
- e) a găsi înțelegere în diferite grupuri etnice;
- f) a se simți, necondiționat, parte integrantă a unui grup interetnic.

Tabelul 11. Gradul de dezvoltare a interculturalității la studenții moldoveni

%	<i>a</i>	<i>b</i>	<i>c</i>	<i>d</i>	<i>e</i>	<i>f</i>
pretest	85	40	50	60	70	82
posttest	95	55	80	75	90	98
Z (t)			3,63		2,83	3,22
p			0,001		0,01	0,01

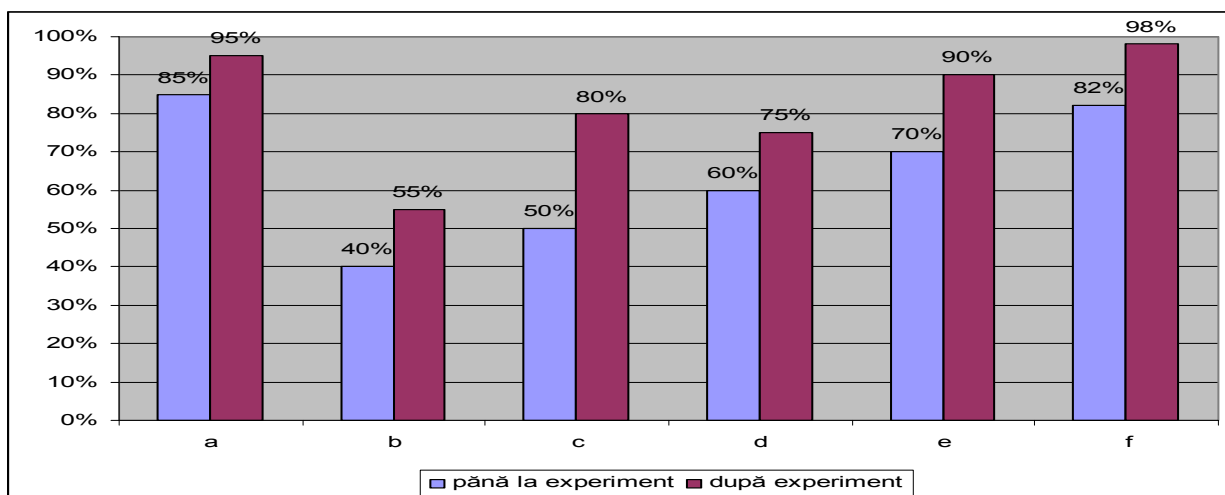

Fig. 4. Gradul de dezvoltare a interculturalității la studenții moldoveni

Din tabelul și din graficul vizualizate anterior (Tab. 11, Fig. 4), se atestă diferențe semnificative la componentele: a se include în manifestările și în activitățile interculturale, a găsi înțelegere în diferite grupuri etnice, a se simți necondiționat parte integrantă a unui grup interetnic; așadar, studenții au înțeles rolul și necesitatea de interacționare interetnică și interculturală.

Tabelul 12. Gradul de dezvoltare a interculturalității la studenții alolingvi

%	<i>a</i>	<i>b</i>	<i>c</i>	<i>d</i>	<i>e</i>	<i>f</i>
pretest	80	20	30	50	80	60
posttest	90	35	50	70	100	75
Z (t)			2,28	2,28	3,87	
p			0,05	0,05	0,001	

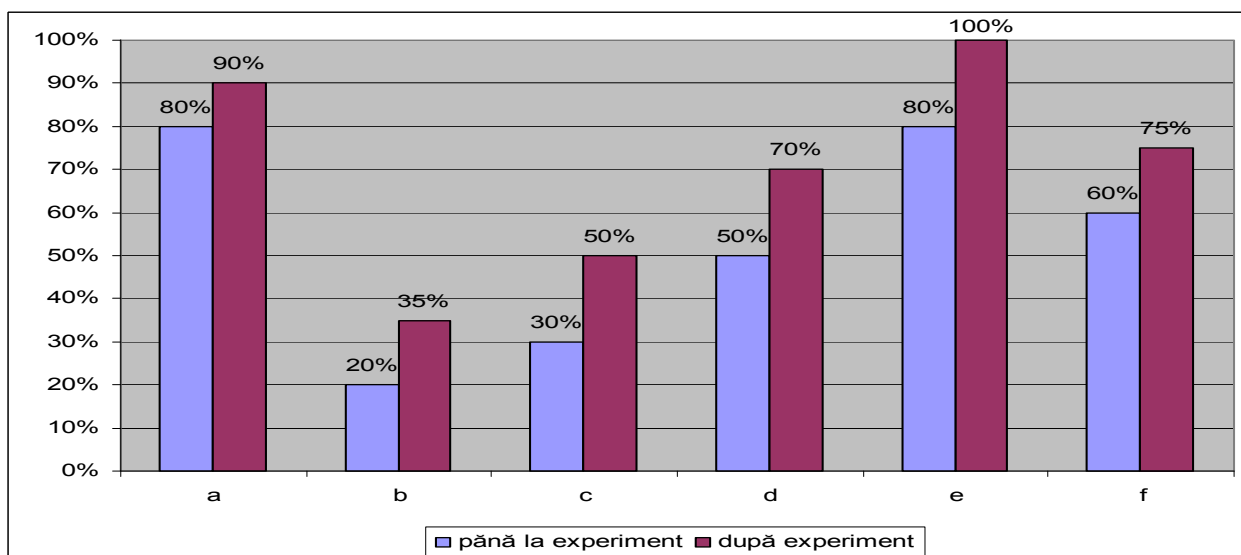

Fig. 5. Gradul de dezvoltare a interculturalității la studenții alolingvi

În cazul grupului experimental B, diferențe semnificative atestăm la componentele: a se include în manifestările și în activitățile interculturale, a simți respectul față de valorile culturale ale etniilor autohtone, a găsi înțelegere în rîndul diferitelor grupuri etnice (Tab. 12, Fig. 5).

Prezentarea grafică a rezultatelor permite să deducem unele concluzii și tendințe:

1. Respondenții din ambele grupuri (A și B) au manifestat activism în procesul experimentului de formare, ceea ce a motivat dezvoltarea unor abilități interculturale, în raport cu indicatorii vizați.
2. S-a constatat o creștere aproape sincronă a abilităților interculturale în ambele grupuri de respondenți. Ex.: o creștere de 10%, în cadrul indicatorului (a), 15% – în cadrul indicatorului (b) etc.
3. S-a constatat, în același timp, o deosebire esențială în manifestarea indicatorilor în grupurile nominalizate. Ex.: studenții moldoveni au manifestat dorința de a studia literatura despre cultura altor etnii – 55%, pe când numai 35% dintre studenții de alte etnii au manifestat aceeași dorință. Concomitent, 100% dintre studenții alolingvi au manifestat dorința de a găsi înțelegerea între diferite grupuri etnice (indicatorul (c), pe când numai 90% dintre studenții moldoveni au manifestat aceeași dorință.

Comparând rezultatele postexperimentului care au vizat cele trei categorii de studenți, putem concluziona:

Din cele menționate anterior, relevăm o dinamică certă în dezvoltarea competențelor interculturale la studenții din toate cele trei categorii de subiecți implicați în experimentul pedagogic, în special, la capitolele: *Necesitatea cunoașterii culturii, istoriei etniei majoritare și a etniilor minoritare* (Acord total – 78%, 48%, 93%, experiment de constatare, versus Acord total – 91%, 80%, 98%, postexperiment); *Importanța interculturalității pentru integrarea socioprofesională* (Acord total – 88%, 93%, 75%, experiment de constatare, versus Acord total 98%, 80%, postexperiment).

Tabelul 13. Dinamica competențelor interculturale la studenți

<i>Indicatorul I</i>	Acord total		
	<i>Grupul A</i>	<i>Grupul B</i>	<i>Grupul C</i>
pretest	78	48	93
posttest	91	80	98
Z (t)	2,00	3,87	
p	0,05	0,001	

Importanța atitudinii pe care o au alții vizavi de valorile culturale ale etniei din care fac parte (Acord total – 86%, 83%, experiment de constatare, versus Acord total – 96%, 95%, postexperiment) etc. Indicatorii nivelului de toleranță rămân a fi modești, cu toate că s-a atestat o dinamică și la acest compartiment, tolerarea denumirii limbii de stat – 18%, 44% dintre respondenți, toleranță a valorilor europene – 95%, 44%, experimentul de control versus – 50% și, respectiv, 70%, postexperimentul). La capitolul *Gradul de dezvoltare a interculturalității*, ambele chestionări au relevat importanța a 3 condiții: *comunicare, înțelegere și acceptare* (82%, 85%, respectiv). Ceea ce se referă la acceptarea diversității ca valoare, atitudinea și opiniile respondenților în experimentul de control și în postexperiment, este controversat, ceea ce indică faptul că, deocamdată, nu se conștientizează diversitatea ca valoare, ca factor iminent al dezvoltării.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

În corelație cu obiectivele cercetării, prin valorificarea reperelor teoretice și prin aplicarea *Proiectului instituțional de educație interculturală* în cadrul universitar, a fost demonstrată realizarea scopului și s-a confirmat validitatea ipotezei formulate. Sinteza aspectelor teoretico-praxiologice a permis să formulăm următoarele concluzii:

1. Analiza problemei educației interculturale, ca dimensiune a politicilor educaționale, permite dezvoltarea esenței acestui fenomen și identificarea tendințelor dezvoltării interculturalității, nivel internațional și național: reglementarea normativă a educației interculturale, coordonarea educației interculturale de către structurile speciale, promovarea curriculumului intercultural etc.
2. Ilustrarea semnificației culturii, ca ansamblu de valori și interrelații *educație și cultură*, a servit ca bază în abordarea conținutului educației interculturale și valorificarea dimensiunilor și particularităților mediilor cultural-educative.
3. Abordarea sistemică a educației interculturale a determinat poziționări teoretico-psihologice, prin definirea structurii personalității; sociologice – prin achiziționarea normelor interculturale și formarea conștiinței de sine și a sentimentului de apartenență la o identitate culturală; pedagogice – prin definirea educației interculturale, competențelor interculturale și modalităților de formare a acestor competențe la studenți.
4. Conceptualizarea educației interculturale are la bază un ansamblu de principii (caracterul comprehensiv-integrator, abordarea multisectorială, asumarea de responsabilități etc.), sistemul de valori fundamentale, condiții de realizare a interculturalității în contextul următoarelor aspecte praxiologice: mișcarea interculturală, curriculumul intercultural, procesul de educație interculturală și angajamentul intercultural.
5. Fundamentarea teoretică a *Proiectului instituțional de educație interculturală în cadrul universitar* demonstrează valorile pedagogice sub următoarele aspecte: perspectivele teoretice ale interculturalității în raport cu abordările normative, de potențialitate și descriptive; fundamentarea formării competențelor interculturale la studenții de diferite etnii; responsabilizarea personală și orientarea spre valorile interculturale.
6. Implementarea *Proiectului instituțional de educație interculturală* în Universitatea de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu” a furnizat suficiente dovezi de validare a importanței educației interculturale prin redimensionarea curriculumului universitar și prin valorificarea unor activități extracurriculare, orientate spre formarea competențelor interculturale la studenți.
7. Dezvoltarea profesională a cadrelor didactice universitare din perspectiva realizării educației interculturale a fost asigurată de specificarea competențelor respective și de organizarea seminarelor de formare a acestor competențe; s-a demonstrat că în procesul educației interculturale a studenților un rol important le revine orientărilor valorice și educaționale ale profesorilor.
8. În noile condiții socioeconomice de integrare europeană și de interacțiune a culturilor niveluri național și internațional, formarea cadrelor didactice din perspectiva interculturalității devine o prioritate, ca și întregul proces de educație interculturală în mediul multietnic.
9. Analiza rezultatelor cercetării permite să conchidem că impactul *Proiectului instituțional de educație interculturală* în cadrul universitar este pozitiv și confirmă soluționarea **problemei** științifice de importanță majoră în domeniul educațional, care constă în *stabilirea fundamentelor teoretice și metodologice ale educației interculturale a studenților în contextul culturologic, psihologic, sociologic și pedagogic*.

Recomandări la nivel de politici educaționale și instituționale:

1. Racordarea politicii educaționale a statului și a documentelor reglatoare aferente la exigențele promovate de documentele internaționale cu privire la necesitatea edificării toleranței și a dialogului intercultural.
2. Includerea în cadrul normativ și reglator a prevederilor cu referire la educația interculturală.
3. Modernizarea curriculumului pe discipline în învățământul preuniversitar și în cel superior din perspectiva interculturalității; elaborarea curriculumului intercultural.
4. Crearea condițiilor sociale, educaționale, profesionale de promovare a interculturalității și diminuarea segregării elevilor/studentilor pe criterii etnice în obținerea studiilor.
5. Ideea *Proiectului instituțional de educație interculturală* poate fi aplicată în toate tipurile de instituții de învățământ.
6. Finalitățile cercetării deschid posibilități investigaționale pentru noi aspecte ale educației interculturale: formarea cadrelor didactice pentru educația interculturală; socializarea profesională a specialiștilor de diferite etnii; modele de interacțiune a diferitelor etnii din perspectiva educațională.
7. Instituționalizarea schimbărilor promovate de *Proiectul instituțional de educație interculturală*, elaborat și pilotat în cercetarea noastră, atât în cadrul Universității de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”, cât și în alte contexte universitare.
8. Introducerea cursurilor opționale legate de educația interculturală a studenților.
9. Introducerea în mod infuzional a unor module de educație interculturală la disciplinele socioumane, de cultură profesională: *Limba română – profil medical, Etica profesională* etc.
10. Inițierea unui program amplu de activități extracurriculare cu scopul de educație interculturală a studenților și a extinderii interesului și motivației studenților.

Recomandări pentru cadrele didactice:

11. Elaborarea unor indicatori de evaluare a cadrelor didactice din perspectiva educației interculturale (la nivel de catedră, de departament etc.).
12. Includerea în planurile de dezvoltare strategică a instituțiilor și a subdiviziunilor acestora a componentei *educație interculturală*.
13. Evaluarea periodică a nivelului de realizare a educației interculturale în cadrul instituției și a subdiviziunilor (teze de licență, teze de master).
14. Includerea educației interculturale ca și componentă obligatorie în programul de dezvoltare profesională a cadrelor didactice.
15. Promovarea valorilor interculturale în procesul de predare-învățare a limbii române în grupele de studenți alolingvi la diferite instituții de învățământ superior.

BIBLIOGRAFIE

1. Chiriac A., Guțu V. Cultura – variabila centrală în paradigma educațională, Materialele Conferinței Științifice Internaționale *Pledoarie pentru educație — cheia creativității și inovării*, dedicată aniversării de 70 de ani a IȘE, 1-2 noiembrie 2011, p. 205.
2. Chiriac A. Formarea competențelor cadrelor didactice din perspectiva educației interculturale, Conferința Științifică Internațională *Creșterea impactului cercetării și dezvoltarea capacității de inovare* consacrată aniversării a 65-a a USM, 21-22 septembrie 2011, p. 50-52.
3. Chiriac A. Proiectarea *cross-curriculumului* educației interculturale, Revista Științifică *Studia universitatis*, seria – Științe ale Educației, nr. 5(35), USM, 2010, p. 36-40.
4. Chiriac A., Lupu L., Mincu E. La conceptualisation de l'éducation interculturelle dans l'enseignement supérieur, Chișinău: september 2008, Archives of the Balkan Medical Union, vol. II, nr. 3, p. 86.
5. Chiriac A. Cultura versus interculturalitatea – demers fundamental al educației, materialele Conferinței Științifice Internaționale *Schimbarea Paradigmei în Teoria și Practica Educațională* vol. I, USM, Chișinău, 2008, p. 115-119.
6. Chiriac A. Fundamentele educației interculturale în cadrul universitar, în: *Schimbări de paradigmă în teoria și practica educațională*, vol. III, Chișinău, 2008, p. 198-202.
7. Chiriac A. Competențe interculturale: definiție și particularități, Revista Științifică *Studia universitatis*, seria – Științe ale Educației, nr. 5 (15), 2008, p. 115-119.
8. Chiriac A., Guțu V. Curriculumul intercultural: orientări, principii, resurse, Revista Științifică „Studia universitatis”, seria – Științe ale Educației, nr. 9, USM, 2007, p. 75-77.
9. Chiriac A. Curriculumul din perspectiva diversității culturale, Revista Științifică *Studia universitatis*, seria – Științe ale Educației, nr. 5, USM, 2007, p. 55-58.
10. Cozma T. O noua provocare pentru educație: interculturalitatea, Editura Polirom, Iași, 2001, 215p.
11. Cucuș C. Educația. Dimensiuni culturale și interculturale, Editura Polirom, Iași, 2000, 272p.
12. Ewen Mc., Pipes M. K., Higgins R.P. The influence of psychosocial variables on the delivery of relations training for pre-service teachers, Personnel and Guidance, Association, Birmingham, Al., 1981, 230p.
13. Gudykunst W. Intercultural communication competence, Newbury Park, California, 1993, 139p.
14. Nieto S. Affirming Diversity, The sociopolitical context of multicultural education, Longman, New York, 1992, 223p.
15. Ogay T. De la competence a la dynamique interculturelle, Peter Lang, Berna, 2000, 197p.
16. Tiedt P.L., Tiedt I.M. Multicultural teaching: A handbook of activities, information and resources, ed. a V-a, Allzn and Bacon, Boston, MA, 1999, 322p.
17. Wiseman R. Intercultural communication theory, Sage Publications, London, New Delphi, 1995, 132p.
18. *** Declarația Universală a Drepturilor Omului, UNESCO, 2001.
19. *** Dicționarul Enciclopedic al Educației, 412p.

ADNOTARE

Cercetarea este expusă pe 141 de pagini de text și cuprinde introducere, trei capitole, concluzii și recomandări, bibliografie (200 de surse) și 4 anexe. În textul tezei sunt inserate 23 de tabele și 22 de figuri. Rezultatele cercetării sunt reflectate în 10 lucrări științifice (5 articole în culegeri și reviste recenzate, 5 lucrări ce constituie materialele conferințelor internaționale).

Cuvinte-cheie: cultură, educație interculturală, multiculturalitate, interculturalism, competențe interculturale, dialog intercultural, strategii de educație interculturală, *cross-curriculum*, curriculum intercultural, curriculum monocultural, strategii didactice, proiect instituțional etc.

Domeniu de studiu: Educația interculturală în învățământul superior.

Scopul cercetării: Stabilirea bazelor conceptual-metodologice ale educației interculturale a studenților.

Obiectivele cercetării: Analiza problemei interculturalității și a educației interculturale în literatura de specialitate, analiza politicilor interculturale în educație, fundamentarea reperelor conceptuale ale educației interculturale în cadrul universitar, proiectarea *cross-curriculumului* de educație interculturală în cadrul universitar, elaborarea *Proiectului instituțional de educație interculturală*, validarea experimentală a *Proiectului instituțional de educație interculturală*.

Noutatea și originalitatea științifică a rezultatelor obținute este obiectivată de: fundamentarea reperelor sociale ale educației interculturale; socializarea ca proces de învățare prin interacțiune cu alții și ca model de conduită socioculturală; reprezentările sociale ca sistem de valori și o formă de gândire socială, ca mod de comunicare cu alții. Definiția educației interculturale ca o educație a relațiilor interpersonale implică culturi diferite; sistemul de competențe interculturale includ următoarele componente: motivație, cunoștințe, capacități, atitudini; sistemul didactic de formare a competențelor interculturale la studenți; determinarea factorilor și condițiilor sociopedagogice de educație interculturală a studenților: situația interculturală, mediul sociolingvistic, cadrul legislativ și normativ; elaborarea concepției educației interculturale axate pe o abordare a interculturalității; elaborarea *Proiectului instituțional de educație interculturală* ca un ansamblu de activități manageriale, curriculare și extracurriculare.

Problema științifică soluționată constă în fundamentarea conceptuală și praxiologică a educației interculturale în cadrul învățământului superior din perspectiva contextuală, culturală și proiectivă prin abordarea culturologică, psihologică, sociologică și pedagogică.

Semnificația teoretică constă în dezvoltarea pedagogiei interculturalității prin: definirea noțiunii de „educație interculturală” din perspectiva culturologică, psihologică, socială și pedagogică; dezvoltarea sistemului de principii educaționale prin fundamentarea prevederilor teoretice cu referire la caracterul comprehensiv-integrator, abordare multisectorială a interculturalității, asumare de responsabilități; și sistem de valori fundamentale; dezvoltarea teoriei curriculare cu referire la conceptul de *cross-curriculum* al educației interculturale; modelarea teoretică a *Proiectului instituțional de educație interculturală* în cadrul învățământului superior ca reflexie a concepției educației interculturale.

Valoarea aplicativă a cercetării rezidă în: proiectarea și implementarea *cross-curriculumului* de educație interculturală în cadrul învățământului superior; elaborarea și valorificarea practică a strategiilor de educație interculturală în cadrul învățământului superior; aplicarea *Proiectului instituțional de educație interculturală* în alte instituții de învățământ superior.

Implementarea rezultatelor cercetării s-a realizat prin publicații de autor, comunicări la seminare și conferințe științifice naționale și internaționale și prin experimentul pedagogic realizat la Universitatea de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”.

АННОТАЦИЯ

Исследование содержит 141 страниц и включает введение, три главы, выводы и рекомендации, библиографию (200 источников) и 4 приложений. Текст диссертации содержит 23 таблицы и 22 фигуры. Результаты исследования отражены в 10 работах (5 статьи в сборниках и рецензируемых журналах, материалы которых были представлены на международных конференциях).

Ключевые слова: культура, межкультурное образование, мультикультурализм, интеркультурализм, межкультурные компетенции, межкультурный диалог, межкультурные стратегии в области образования, кросс-куррикулум.

Область исследования: Межкультурное образование в высших учебных заведениях.

Цель исследования: Обосновать концептуальные и методологические основы межкультурного образования студентов.

Задачи исследования: Анализ межкультурной политики и обоснование концептуальных основ межкультурного образования в высших учебных заведениях, разработка кросс-куррикулума для высших учебных заведений, разработка и экспериментальная проверка Институционального проекта межкультурного образования.

Научная новизна и оригинальность полученных результатов обуславливаются обоснованием социальных основ межкультурного образования: социализация как процесс обучения на основе взаимодействия с другими и как социально-культурное поведение; обоснованием педагогических основ межкультурного образования: определение межкультурного образования как формирование межличностных отношений в рамках различных культур: система межкультурных навыков, дидактическая система формирования у студентов межкультурных компетенций; разработкой концепции межкультурного образования и Институционального проекта межкультурного образования как совокупности управленческой, учебной и внеучебной деятельности.

Решенная актуальная научная задача заключается в концептуальном и праксеологическом обосновании межкультурного образования в сфере высшего образования в рамках контекстуального, культурного и проективного аспектов, а также культурологического, психологического, социологического и педагогического подходов.

Теоретическое значение заключается в развитии межкультурной педагогики путем определения понятия межкультурного образования с точки зрения разных перспектив; развитие системы образовательных принципов всеобъемлющего - интегрирующего характера, многосекторальный подход к межкультурности; развитие теории куррикулума а также концепции кросс - куррикулума межкультурного образования; теоретическое моделирование Институционального проекта межкультурного образования в сфере высшего образования.

Практическая ценность исследования заключается в разработке и внедрении кросс-куррикулума межкультурного образования, разработка стратегий межкультурного образования в области высшего образования, применение Институционального проекта межкультурного образования в высших учебных заведениях.

Внедрения результатов исследования проводилось посредством авторских публикаций, докладов на семинарах, национальных и международных научных конференциях, а также посредством педагогического эксперимента, проведенного в Медицинском и Фармацевтическом Университете “Николае Тестемицану”.

ANNOTATION

The work comprises 141 pages. It consists of an introduction, 3 chapters, conclusions, recommendations, bibliography comprising 200 references, and 4 annexes. The work includes 23 tables and 22 figures. The results of research were published in 10 scientific works (5 articles in compilations and reviewed journals, 5 works containing materials presented at international conferences).

Key words: culture, cross-cultural education, multiculturalism, interculturalism, cross-cultural skills, cross-cultural dialogue, strategies of cross-cultural education, cross-curriculum, cross-cultural curriculum, monocultural curriculum, didactic strategies, institutional project.

Field of study: cross-cultural education in the higher education establishments.

Purpose of study: to establish the concept-methodological bases of the higher education of students.

Research objectives: Analysis of cross-cultural problems and cross-cultural education in the specialized literature, analysis of cross-cultural policies in education, substantiation of the conceptual landmarks of cross-cultural education within the university, projection of the cross-curriculum of cross-cultural education within the university framework, elaboration of the Institutional project of cross-cultural education, experimental validation of the Institutional project of cross-cultural education.

Scientific novelty and originality of the obtained results: Substantiation of social landmarks of cross-cultural education: socialization as a process of study through interaction with others and as a model of sociocultural behaviour, social representations as a system of values and a form of social thinking, as a way of communication with others. Definition of cross-cultural education as an education of interpersonal relationships which involve different cultures: system of cross-cultural skills which include the following components: motivation, knowledge, abilities, attitudes; didactic system of formation of students cross-cultural competences; determination of social-pedagogical factors and conditions of cross-cultural education of students: cross-cultural situation, socio-linguistic environment, legal and normative framework; elaboration of the concept of cross-cultural education focused on an approach of interculturality; elaboration of the Institutional project of cross-cultural education representing a totality of managerial, curricular and extracurricular activities.

The solved scientific problem: conceptual and praxeological substantiation of cross-cultural education within the framework of higher education from a contextual, cultural and projective perspective through culturological, psychological, sociological and pedagogical approach.

Theoretical significance: development of cross-cultural pedagogics through: definition of the notion of “cross-cultural education” the culturological, psychological, social and pedagogical perspective; development of the system of educational principles through substantiation of theoretical foresights concerning the comprehensive-integrator character, multisectoral approach of interculturality, assuming of responsibilities; and system of fundamental values; development of the cultural theory regarding the concept of cross-curriculum of cross-cultural education; theoretical modeling of the Institutional project of cross-cultural education within the framework of higher education as a reflection of concept of the cross-cultural education.

Practical value: projection and implementation of cross-curriculum of cross-cultural education within the framework of higher education; elaboration and practical valuing of the cross-cultural education strategies within the framework of higher education; application of the Institutional project of cross-cultural education in other institutions of higher education.

The research results implementing has been done by author’s publications, reports at seminars, participation at national and international scientific conferences, as well by the pedagogical experiment carried out at State Medical and Pharmaceutical University “Nicolae Testemițanu”.

Chiriac Argentina

**CONCEPTUALIZAREA
EDUCAȚIEI INTERCULTURALE
ÎN CONTEXTUL ÎNVĂȚĂMÎNTULUI SUPERIOR**

Specialitatea 13.00.01 – Pedagogie generală

Autoreferatul tezei de doctor în pedagogie

Aprobat spre tipar: 30.05.2012

Formatul hârtiei 60x84 1/16

Hârtie ofset. Tipar ofset.

Tiraj 50 ex.

Coli de tipar:

Comanda nr.

Centrul Editorial-Poligrafic al USM,
str. Al. Mateevici, 60, Chișinău, MD 2009.